

YENGIL SANOATDA TOLALARNING AHAMIYATI VA ULARNING TURLARI

*Mualliflar: Egamova Dilfuza Ikramovna
Jizzax ilg'or kasbiy mahorat texnikumi, ishlab
chiqarish ta'limi ustasi, katta o'qituvchi
Burhonova Sevinch Vahob qizi – rus tili fani o'qituvchisi*

Annotatsiya

Mazkur maqolada yengil sanoat tarmoqlarida qo'llaniladigan tolalarning turlari, ularning fizik, mexanik va texnologik xossalari tahlil qilinadi. Tabiiy va kimyoviy tolalarning to'qimachilik sanoatidagi o'rni, ulardan samarali foydalanish yo'llari hamda zamonaviy ishlab chiqarish jarayonlarida qo'llanishi haqida ilmiy ma'lumotlar berilgan. Shuningdek, tolalarning sifat ko'rsatkichlari, ishlab chiqarishdagi ahamiyati va mato sifatiga ta'siri ham yoritib berilgan.

Kalit so'zlar: tolalar, to'qimachilik sanoati, paxta tolasi, jun, ipak, sintetik tolalar, poliester, mato sifati.

1. Kirish

Yengil sanoat iqtisodiyotning muhim tarmoqlaridan biri hisoblanadi. Ushbu soha aholini kiyim-kechak, mato va boshqa to'qimachilik mahsulotlari bilan ta'minlashda muhim rol o'ynaydi. To'qimachilik sanoatining rivojlanishi ko'p jihatdan ishlatiladigan xomashyoning sifati va xususiyatlariga bog'liq.

Tolalar ip ishlab chiqarishning asosiy materiali bo'lib, ular yordamida turli xil matolar va trikotaj mahsulotlari tayyorlanadi. Shu sababli tolalarning fizik va mexanik xususiyatlarini o'rganish hamda ulardan to'g'ri foydalanish yengil sanoat rivojida muhim ahamiyat kasb etadi.

2. Tolalar tushunchasi va ularning tasnifi

Tola – bu uzun, ingichka va egiluvchan tuzilishga ega bo'lgan material bo'lib, undan ip va mato ishlab chiqarishda foydalaniladi. Tolalar ip hosil qilish xususiyatiga ega bo'lib, ular o'zaro o'ralib mustahkam ip hosil qiladi.

Tolalar kelib chiqishiga ko'ra ikki asosiy guruhga bo'linadi:

1. Tabiiy tolalar
2. Kimyoviy tolalar

Har bir turdagi tolalar o'zining xususiyatlari bilan ajralib turadi va turli xil to'qimachilik mahsulotlarini ishlab chiqarishda qo'llaniladi.

3. Tabiiy tolalar

Tabiiy tolalar tabiatdan olinadi va ekologik jihatdan toza hisoblanadi. Ular inson salomatligi uchun qulay bo'lib, kiyim-kechak ishlab chiqarishda keng qo'llaniladi. O'simlik tolalari.

O'simlik tolalariga paxta, zig'ir, kanop va boshqa tolalar kiradi. Paxta tolasi eng keng tarqalgan to'qimachilik xomashyosi hisoblanadi. Paxta tolasi yumshoqligi, gigroskopikligi va havo o'tkazuvchanligi bilan ajralib turadi.

Zig'ir tolasi esa mustahkamligi va chidamliligi bilan mashhur. Zig'ir matolari yozgi kiyimlar ishlab chiqarishda keng qo'llaniladi.

Hayvon tolalari.

Hayvon tolalariga jun va ipak tolalari kiradi. Jun tolasi qo'y junidan olinadi va issiqlikni yaxshi saqlash xususiyatiga ega. Shu sababli qishki kiyimlar ishlab chiqarishda keng qo'llaniladi.

Ipak tolasi ipak qurti pillasidan olinadi. U juda silliq, yengil va mustahkam bo'lib, nafis matolar ishlab chiqarishda ishlatiladi.

4. Kimyoviy tolalar

Kimyoviy tolalar sun'iy ravishda ishlab chiqariladi va ular ikki turga bo'linadi: sun'iy tolalar hamda sintetik tolalar.

Sun'iy tolalar tabiiy polimerlarni kimyoviy qayta ishlash orqali olinadi. Masalan, viskoza tolasi yog'och sellulozasidan olinadi. Bunday tolalar yumshoqligi va yaxshi bo'yalishi bilan ajralib turadi.

Sintetik tolalar esa to'liq kimyoviy sintez orqali olinadi. Eng keng tarqalgan sintetik tolalarga poliester, kapron, neylon va akril tolalari kiradi. Ushbu tolalar mustahkamligi va uzoq xizmat qilishi bilan ajralib turadi.

5. Tolalarning asosiy fizik va mexanik xossalari

Tolalarning sifati ularning fizik va mexanik xususiyatlari bilan belgilanadi. Eng muhim xususiyatlar quyidagilardan iborat:

Mustahkamlik – tolaning uzilishga qarshilik ko'rsatish qobiliyati.

Cho'ziluvchanlik – tolaning cho'zilganda uzilmasdan shaklini saqlashi.

Gigroskopiklik – namlikni o'ziga singdirish xususiyati.

Elastiklik – deformatsiyadan keyin o'z holatiga qaytish qobiliyati.

Issiqlik saqlash xususiyati – ayniqsa jun tolalarida yaxshi rivojlangan.

Mazkur xususiyatlar matoning sifati, chidamliligi va qulayligini belgilaydi.

6. Zamonaviy to'qimachilik sanoatida tolalardan foydalanish

Hozirgi vaqtda to'qimachilik sanoatida tabiiy va sintetik tolalarni aralashtirib ishlatish keng tarqalgan. Bunday matolar aralash tolali matolar deb ataladi. Ular tabiiy tolalarning qulayligi va sintetik tolalarning mustahkamligini o'zida mujassam etadi. Innovatsion texnologiyalar yordamida yangi turdagi ekologik tolalar ham ishlab chiqarilmoqda. Bular qayta ishlanadigan xomashyolardan olinadigan tolalar bo'lib, ekologik muammolarni kamaytirishga yordam beradi.

7. Xulosa

Yengil sanoat rivojida tolalarning o'rnini juda katta. Tabiiy va kimyoviy tolalar to'qimachilik sanoatining asosiy xomashyosi hisoblanadi. Tolalarning xususiyatlarini chuqur o'rganish hamda ulardan samarali foydalanish yuqori sifatli matolar ishlab chiqarish imkonini beradi.

Kelajakda yangi turdagi ekologik tolalarni ishlab chiqarish va zamonaviy texnologiyalarni qo'llash yengil sanoat taraqqiyotining muhim yo'nalishlaridan biri bo'lib qoladi.

Foydalanilgan adabiyotlar

1. To'qimachilik materialshunosligi asoslari.
2. Yengil sanoat texnologiyasi bo'yicha darsliklar.
3. Zamonaviy to'qimachilik materiallari bo'yicha ilmiy tadqiqotlar.